

Sammendrag:

Trygg kollektivtransport

Trafikanter opplevelse av kollektivreiser og tiltak for å øke tryggheten

Dokumentasjonsrapport

For at kollektivtransport skal være et tilbud for alle, er det viktig at passasjerene føler seg trygge når de reiser kollektivt. I tillegg til å vite at trafiksikkerheten blir ivaretatt, må de også føle seg trygge i forhold til medpassasjerer, omgivelser og holdeplasser. Passasjerer som ikke føler seg trygge når de reiser kollektivt, vil etter hvert slutte å bruke buss, sporvogn og tog, og kollektivtransport vil ikke lenger være et reelt alternativ for dem.

Rapporten tar opp faste trafikanters opplevelse av utrygghet når de reiser kollektivt, dvs. den uro og angst de eventuelt opplever i forhold til omgivelser, holdeplasser og medpassasjerer, og hvilke forhold og tiltak trafikantene mener kan redusere denne utryggheten. *Faste kollektivtrafikanter er definert som personer som reiser kollektivt minst én gang pr. måned.* Rapporten tar ikke opp utrygghet og tiltak i forhold til trafikkulykker med kollektive transportmidler.

Dataene til prosjektet er hentet inn gjennom en spørreundersøkelse blant et utvalg personer i alderen 16-80 år, bosatt i Göteborg og Jönköping.

Halvparten av trafikantene har følt seg utrygge

Av de faste kollektivtrafikanter i Göteborg og Jönköping har 51 prosent følt utrygghet når de har reist kollektivt. De aller fleste, 46 prosent, har følt utrygghet en gang i blant. Svært få, bare 6 prosent, har følt seg utrygge svært ofte eller ofte. Justert for innbyggertall i Göteborg og Jönköping er det til sammen rundt 160.000 trafikanter som har opplevd utrygghet ved kollektivreiser i disse byene.

Tabell S.1: Faste trafikanter etter om de har følt utrygghet ved kollektivreiser. Prosent. Trygg kollektivtransport 2003

Har følt utrygghet ved kollektivreiser	Prosent
Ja, svært ofte	2
Ja, ofte	4
Ja, av og til	46
Nei	49
Sum	100
Antall	1489

TØI-rapport 704a

Flest opplever utrygghet i store byer og om natten

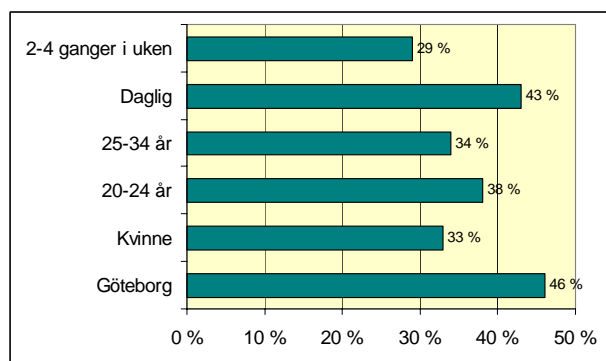
Utrygghet ved bruk av kollektivtransport er et storbyproblem. En større andel faste kollektivtrafikanter har følt utrygghet i Göteborg enn i Jönköping (56 mot 44 prosent). Rundt 144.000 faste trafikanter i Göteborg har dermed opplevd utrygghet i forbindelse med en kollektivreise, mot ca 17.000 i Jönköping.

Forholdene i en stor by er mer uoversiktlige enn i mindre byer. Der finnes befolkningsgrupper man ikke kjenner eller har kunnskap om og kriminaliteten er gjerne høyere. Dette kan oppleves som utrygt for mange og være grunn til at utrygghet slår sterkere ut i Göteborg enn i Jönköping.

De grupper som har størst sannsynlighet for å oppleve utrygghet når de reiser kollektivt er (figur S.1):

- kvinner
- relativt unge
- de som reiser kollektivt i Göteborg.

I tillegg blir de som reiser ofte mer usatt for utrygge situasjoner enn de som reiser sjelden.

TØI-rapport 704a

Figur S.1: Økt sannsynlighet for at ulike grupper faste trafikantene har opplevd utrygghet. Multivariate analyser. Trygg kollektivtransport 2003

Om trafikantene føler seg trygge på kollektivreiser har sammenheng med når på døgnet de reiser. Det er mest vanlig å føle utrygghet når det er mørkt. Faste kollektivtrafikanter i Göteborg og Jönköping har særlig opplevd utrygghet i forbindelse med kollektivreiser om natten og i sene kveldstimer. Nærmere 60 prosent av dem som har følt seg utrygge har gjort det når de har reist kollektivt sent på kvelden og over 40 prosent om natten. Men rundt 20 prosent har følt seg utrygge på ett eller flere av tidspunktene tidligere på dagen, i rushtida og/eller tidlig på kvelden.

Utrygghet oppleves på hele reisen

At folk har opplevd utrygghet når de reiser kollektivt har ikke nødvendigvis noe med selve kollektivtransporten å gjøre, men kan være uttrykk for et mer generelt samfunnsproblem, som at folk er redde for å ferdes ute, særlig når det er mørkt.

45 prosent av de faste trafikantene i Göteborg og Jönköping som har opplevd utrygghet når de har reist kollektivt, har følt utrygghet på veg til/fra holdeplassen. Dette er vanligvis utrygghet som ikke kan tilskrives forhold ved selve kollektivtransporten, men som har tilknytning til området de ferdes i, omgivelsene rundt og de som oppholder seg i strøket. 54 prosent har følt utrygghet på holdeplassen, mens hele 75 prosent har følt seg utrygge på selve transportmidlet. Store deler av utryggheten er dermed opplevd på områder som kollektivselskapene og andre som arbeider med kollektivtransport har ansvar for.

Berusede personer skaper utrygghet på veg til/fra holdeplassen

En rekke forhold gjør at folk føler utrygghet. Forhold som oppleves som utrygge for noen, kan oppleves som helt uproblemstiske for andre.

Staten, kommunen og fylkeskommunen har ansvar for å anlegge og vedlikeholde veger og fortau og for at folk føler seg trygge når de ferdes der.

Å måtte passere berusede personer er den klart viktigste grunnen til at folk føler utrygghet på veg til/fra holdeplassen (tabell S.2). Hele 2/3 av de faste kollektivtrafikanter som har opplevd utrygghet på veg til/fra holdeplassen, oppgir dette som én av flere årsaker. Vel halvparten oppgir at dårlig opplyst veg er årsak til at de har opplevd utrygghet.

Tabell S.2: Faste kollektivtrafikanter etter hvorfor de har følt utrygghet på veg til/fra holdeplassen. Prosent. Flere svar kunne oppgis. Trygg kollektivtransport 2003

Hvorfor føles utrygghet på veg til/fra holdeplassen	Prosent*
Passerer berusede personer	67
Dårlig opplyst veg	52
Tunneler/passasjer	28
Liker ikke omgivelsene	25
Dårlig rengjort veg/fortau	23
Ikke noe/dårlig fortau	10
Mye trafikk/bråk lang vegen	8
Annet	9
Antall	337

Prosentene er beregnet ut fra antall faste trafikanter som har følt utrygghet på veg til/fra holdeplassen

TØI-rapport 704a

Dårlig belysning og få personer skaper utrygghet på holdeplassen

Vanligvis har "eieren av vegen", dvs. staten, kommunen eller fylkeskommunen ansvar for forholdene ved holdeplassen. I praksis betyr dette at kommunen har ansvar for holdeplassene i byer og tettbygde strøk, mens Vägverket har ansvaret i spredtbygde områder.

Noe over halvparten av de faste kollektivtrafikanter som har opplevd utrygghet på kollektivreiser, har opplevd utrygghet på holdeplassen.

Berusede personer til stede, er den faktoren som spiller størst rolle for om trafikantene føler seg utrygge på holdeplassen. Mer enn tre fjerdedeler av de faste trafikantene som har følt utrygghet på holdeplassen oppgir denne årsaken (tabell S.3).

Trafikantene liker at det er andre mennesker til stede, at det er mulig å se og bli sett eller ta kontakt

med andre dersom det skulle være nødvendig. Få eller ingen personer til stede og dårlig belysning er årsaker til at relativt mange har følt seg utrygge på holdeplassen (hhv. 44 og 43 prosent).

Behovet for at det skal være flere personer til stede, uttrykkes også ved at rundt en tredjedel av de faste trafikantene som har følt utrygghet på holdeplassen oppgir at dette skyldes at det ikke var personale eller vektere/ordensvakter til stede. Manglende kameraovervåking (31 prosent) og nødtelefon (19 prosent) er også uttrykk for at man ønsker å bli sett av andre, eller at man kan ta kontakt dersom det skulle være nødvendig.

Tabell S.3: Faste kollektivtrafikanter etter hvorfor de har følt utrygghet på holdeplassen. Prosent. Flere svar kunne oppgis. Trygg kollektivtransport 2003

Hvorfor føles utrygghet på holdeplassen	Prosent*
Berusede personer til stede	77
Få/ingen personer på/ved holdeplassen	44
Dårlig belysning	43
Ikke noe personale/vektere	34
Ikke kameraovervåking	31
Tagging/graffiti/vandalisering	25
Ingen nødtelefon	19
Liker ikke omgivelsene	18
Dårlig vedlike- og renhold	15
Ikke leskur	14
Dårlig informasjon om avgangstider	14
Vanskelig å kjøpe billetter	6
Mye trafikk/bråk	5
Annet	3
Antall	409

* Prosentene er beregnet ut fra antall faste trafikanter som har følt utrygghet på holdeplassen.
TØI-rapport 704a

Ubehagelig kjøremåte gjør trafikantene utrygge

Hele 75 prosent av de faste kollektivtrafikanter som har opplevd utrygghet når de har reist kollektivt, har følt seg utrygge på selve transportmidlet. Ansvar for at passasjerene føler seg trygge under reisen ligger klart hos kollektivselskapet.

Som på veg til/fra og på holdeplassen bidrar tilstedeværelsen av berusede personer aller mest til at folk føler seg utrygge på transportmidlet. Hele tre fjerdedeler oppgir dette (tabell S.4). Ubehagelig kjøremåte fører også til at folk føler utrygghet. Dette er forhold som kan bedres ved opplæring av sjåførene.

Også på transportmidlet har folk behov for å bli sett og ha noen å henvende seg til: Mangel på vektere/-bussverter, ingen kameraovervåking og få eller ingen

medpassasjerer bidrar til at passasjerene føler seg utrygge på transportmidlet.

Standarden på transportmidlet påvirker trivselen og opplevelsen av trygghet: Vogner som er dårlig vedlikeholdt eller tilgriset av tagging og graffiti gjør at folk føler seg utrygge.

Tabell S.4: Faste kollektivtrafikanter etter hvorfor de har følt utrygghet på transportmidlet. Prosent. Flere svar kunne oppgis. Trygg kollektivtransport 2003

Hvorfor føles utrygghet på transportmidlet	Prosent*
Berusede personer	74
Ubehagelig kjøremåte	47
Ingen vektere/bussverter	30
Tagging/graffiti/vandalisering	20
Ingen kontakt med fører/personale	17
Ingen kameraovervåking	16
Dårlig vedlike- og renhold	15
Få/ingen medpassasjerer	14
Dårlig informasjon i løpet av reisen	9
Annet	10
Antall	565

* Prosentene er beregnet ut fra antall faste trafikanter som har følt utrygghet på transportmidlet.
TØI-rapport 704a

Utrygghet reduserer kollektivbruken

Når folk føler seg utrygge på kollektivreisen, kan dette føre til at de reduserer bruken av kollektivtransport og kjører bil i stedet.

Av de faste kollektivbrukerne som har opplevd utrygghet, sier likevel 74 prosent at de verken unngår å bruke buss, sporvogn eller tog fordi de føler seg utrygge. 10 prosent unngår imidlertid sporvogn, mens 8 prosent unngår buss. Svært få unngår tog. 7 prosent unngår flere transportmidler, i hovedsak buss og sporvogn.

Det er forskjeller mellom byene når det gjelder hvilke transportmidler trafikantene unngår: Over 80 prosent av dem som har følt utrygghet i Jönköping unngår ingen transportmidler. I Göteborg er det vel 70 prosent som ikke unngår noen transportmidler, svært få unngår buss, mens 25 prosent unngår sporvogn, eller både sporvogn og buss. Dette betyr at 42.000 personer i Göteborg unngår å bruke ett eller flere kollektive transportmidler, mot 3000 i Jönköping.

At man unngår spesielle transportmidler trenger ikke nødvendigvis ha betydning for den totale bruken av kollektivtransport, dersom det finnes alternative transportmidler. Blant de faste kollektivtrafikanter som har følt utrygghet sier rundt 60 prosent at de ikke

unngår å reise kollektivt generelt på grunn av utrygghet, men 40 prosent sier at de unngår å bruke kollektivtransport, som oftest en gang i blant. Disse trafikantene hadde derfor reist kollektivt oftere dersom de hadde følt seg trygge.

En større andel av dem som bor i Göteborg enn i Jönköping (42 mot 34 prosent) ville reist mer kollektivt dersom de ikke hadde følt utrygghet. Rundt 60.000 faste trafikanter i Göteborg og 3000 i Jönköping reduserer kollektivbruken sin på grunn av utrygghet. For kollektivselskapene betyr dette at de går glipp av en god del reiser.

Tiltak kan redusere utryggheten

For å redusere omfanget av utrygghet ved kollektivreiser, kan det være nødvendig å sette inn tiltak. Tiltakene bør være i et "hele reisen"-perspektiv siden trafikantene opplever utrygghet både på veg til og fra holdeplassen, på holdeplassen og på selve transportmidlet. Det er derfor nødvendig at de forskjellige instanser, etater og selskaper som har ansvar for de ulike deler av reisen samarbeider, slik at trafikantene kan oppleve at kollektivreisen er trygg fra start til mål.

God belysning reduserer utryggheten på veg til/fra holdeplassen

God belysning langs vegen er viktig for at folk skal føle seg trygge på veg til/fra holdeplassen. Det er heller ikke ønskelig med berusede personer i nærheten. Godt renhold og snørydding av vegen og fortauet og at man slipper å gå gjennom underjordiske passasjer eller tunneler er også viktig for at trafikantene skal føle seg trygg på veg til/fra holdeplassen. Trafikkstøy ser derimot ut til å ha marginal betydning for opplevelsen av trygghet.

Hva trafikantene oppgir som viktig, er avhengig av om de har opplevd utrygghet eller ikke når de har reist kollektivt, men forskjellene mellom de "trygge" og de "utrygge" trafikantene er ikke store (tabell S.5). De som har følt utrygghet, legger større vekt på god belysning, at det ikke er berusede personer til stede og at de ikke må passere underjordiske passasjer eller tunneler. De som ikke har følt utrygghet, legger vekt på vedlikehold, renhold og snømåking av vegen.

Tabell S.5: Faste kollektivtrafikanter vurdering av forhold som er viktige for at de skal oppleve trygghet på veg til/fra holdeplassen etter om de har opplevd utrygghet. N=1444. Prosent. Trygg kollektivtransport 2003

Forhold til/fra holdeplassen:	Har følt utrygghet		Har ikke følt utrygghet	
	Svært viktig	Ikke viktig	Svært viktig	Ikke viktig
God belysning på vegen	62	3	53	6
Ingen berusede personer	54	3	33	8
Godt renhold og snørydding	33	8	43	5
Ingen underjordiske passasjer/tunneler	43	9	30	15
Fortau og gangveger i er i bra stand	30	9	34	5
Trivelige omgivelser	28	9	22	13
Ikke mye trafikkstøy	9	37	8	31

TØI-rapport 704a

God informasjon og belysning reduserer utryggheten på holdeplassen

Trafikantene mener at god informasjon om avganger, leskur og god belysning er viktig for at de skal føle seg trygge på holdeplassen. De som har opplevd utrygghet, legger størst vekt på god belysning (72 prosent). Mens de som ikke har opplevd utrygghet særlig ønsker god informasjon om avganger (82 prosent).

Tabell S.6: Faste kollektivtrafikanter vurdering av forhold som er viktige for at de skal oppleve trygghet på holdeplassen etter om de har opplevd utrygghet. N= 1444. Prosent. Trygg kollektivtransport 2003

Forhold for øke tryggheten på holdeplassen	Har følt utrygghet		Har ikke følt utrygghet	
	Svært viktig	Ikke viktig	Svært viktig	Ikke viktig
God belysning	72	2	59	3
God informasjon om avganger	70	2	82	3
Leskur	63	5	71	3
Ingen berusede personer	55	3	30	10
Andre personer til stede	29	11	13	22
Enkelt å kjøpe billett	21	26	25	26
Trivelige omgivelser	21	9	19	10
Bra stand og ikke søppel	20	10	26	8
Kameraovervåking	20	26	9	42
Nødtelefon	19	27	11	39
Ikke tagging/graffiti	18	21	24	17
Bemannete holdeplasser	17	27	5	50
Ikke trafikk/støy	7	32	6	27

TØI-rapport 704a

En stor andel (55 prosent) av dem som har opplevd utrygghet, oppgir også at fravær av berusete personer vil bidra til at de føler seg trygge på holdeplassen. I det hele tatt legger denne gruppen større vekt på forhold som er mer direkte relatert til trygghet, slik som at det er andre personer til stede, at det er kameraovervåking og nødtelefon, enn dem som ikke har opplevd utrygghet. Disse vektlegger derimot at holdeplassen er i bra stand og ikke tilgriset av søppel, tagging og graffiti og at det er enkelt å kjøpe billetter.

Behagelig kjøremåte og godt vedlikeholdte vogner øker tryggheten

Ansvar for at passasjerene føler seg trygge på transportmidlet ligger klart hos kollektivselskapet.

Godt vedlikehold av vognene og at sjåføren kjører på en behagelig måte, er de faktorer flest trafikanter nevner for at de skal føle seg trygge på transportmidlet. Bra informasjon under reisen og at det ikke er berusete personer til stede, er også viktig for mange.

De nevnte forholdene er i stor grad knyttet til utrygghet på grunn av manglende mestring og ikke til angst for andre personer. For eksempel kan det oppleves utrygt å reise kollektivt hvis man ikke får informasjon underveis om hvor man skal gå av, om bussen er forsinket etc. Andre synes det kan være utrygt å bevege seg i bussen dersom kjøringen preges av bråstopper og støtvis kjøring.

Tabell S.7: Faste kollektivtrafikanteres vurdering av forhold som er viktige for at de skal oppleve trygghet på transportmidlet etter om de har opplevd utrygghet. N=1444. Prosent. Trygg kollektivtransport 2003

Forhold på transportmidlet:	Har følt utrygghet		Har ikke følt utrygghet	
	Svært viktig	Ikke viktig	Svært viktig	Ikke viktig
Bra vedlikehold	60	3	67	3
Behagelig kjøremåte	65	3	61	2
Bra informasjon under reisen	45	3	46	4
Ingen berusete personer	55	4	30	9
Ingen ubemannete vogner/ kontakt fører	39	7	23	15
Godt renhold og ikke søppel	26	8	39	5
Kameraovervåking	37	11	20	21
Ikke tagging/graffiti	22	14	35	10
Andre medpassasjerer	26	11	14	19
Vektore/bussverter/ordensvakter	23	12	9	28

TØI-rapport 704a

Trafikanter som har følt utrygghet når de har reist kollektivt, legger vekt på andre forhold enn dem som ikke følt seg utrygge (tabell S.7). De ”utrygge” trafikantene legger større vekt på at de blir sett og at det er andre personer til stede. De ”trygge” trafikantene legger derimot større vekt på godt renhold og vedlikehold.

Oppsummering

- Omfanget av utrygghet ved kollektivreiser er relativt høyt. Vel halvparten av de faste kollektivtrafikanter har opplevd utrygghet i forbindelse med en kollektivreise. Selv om de aller fleste bare har opplevd utrygghet en gang i blant, kan dette føre til at folk reiser mindre kollektivt enn de ønsker, at de heller kjører bil eller at mobiliteten deres reduseres.
- Utrygghet ved kollektivreiser er et større problem i store byer enn i små byer og tettsteder. En større andel av dem som reiser kollektivt sent på kvelden og om natten opplever utrygghet enn dem som reiser på dagen og tidlig på kvelden.
- Kvinner rapporterer oftere at de opplever utrygghet enn menn.
- En vanlig oppfatning er at eldre personer er mer engstelige enn yngre, og at eldre derfor opplever det mer utrygt å reise kollektivt enn unge. Vi finner derimot at en større andel unge enn eldre har opplevd utrygghet. Dette skyldes at unge mennesker reiser mye kollektivt og utgjør hovedtyngden av kollektivtrafikanter på avganger på sen kveldstid og om natten.
- For å redusere omfanget av utrygghet ved kollektivreiser, kan det være nødvendig å sette inn tiltak. Tiltakene må være i et ”hele reisen”-perspektiv. Trafikanter opplever utrygghet på veg både til og fra holdeplassen, på holdeplassen og på selve transportmidlet. Det er derfor nødvendig at de forskjellige instanser, etater og selskaper som har ansvar for de ulike deler av reisen samarbeider, slik at trafikantene kan oppleve at kollektivreisen er trygg fra start til mål.
- Staten, fylkeskommunale eller kommunale instanser har ansvar for utforming og vedlikehold av vegger og fortau og for at de som ferdes der opplever at det er trygt. God belysning langs vegger og fortau, at trafikantene i minst mulig grad må bruke underjordiske passasjer og tunneler og at vegger og fortau er i bra stand, dvs. at de er renholdt og ryddet for snø og is, er viktige tiltak

for å øke trafikantenes opplevelse av trygghet på veg til/fra holdeplassen.

- Vanligvis har "eieren av vegen", dvs. staten, kommunen eller fylkeskommunen ansvar for forholdene ved holdeplassen. I praksis betyr dette at kommunen har ansvar for holdeplassene i byer og tettbygde strøk, mens Vägverket har ansvaret i spredtbygde områder. Også på holdeplassene er det viktig å sørge for god belysning og godt vedlike- og renhold. Men også standardfaktorer som informasjon om avgangstider og leskur bidrar til å øke trafikantenes opplevelse av trygghet på holdeplassen. Mange trafikanter ønsker at det er andre personer til stede, gjerne personale, vektere eller ordensvakter.
- Flertallet av dem som har følt seg utrygge på kollektivreiser har opplevd utryggheten på selve transportmidlet. Kollektivselskapene har ansvar for at trafikantene opplever trygghet om bord på bussen, sporvognen eller toget. For at trafikantene skal føle seg trygge på transportmidlet, kan det i mange tilfeller være aktuelt å sette inn vektere eller bussverter eller ha kameraovervåking i vognene. Trafikantene opplever større grad av trygghet dersom transportmidlet har god standard, dvs. at vedlike- og renholdet er godt og at man får informasjon under reisen. Videre bør sjåførene læres opp til å kjøre på en behagelig måte uten bråstopper og støtvis kjøring.